

جغرافیا چیست؟

فصل اول

درس اول: جغرافیا، علمی برای زندگی بهتر

مفاهیم کلیدی

- ۱ ارتباط انسان و محیط پیرامون
۲ ارتباط جغرافیا با سایر علوم
۳ مفاهیم اساسی دانش جغرافیا و عملکرد انسان در نواحی طبیعی
۴ کل نگرى یا دید ترکیبى در جغرافیا

آزمون تشخیصی مفاهیم کلیدی

۱. چه مواردی به ما کمک می‌کند که دانش ما از محیط پیرامون افزایش یابد؟
۲. نمونه‌هایی از ارتباط بین علوم مختلف و جغرافیا را بیان کنید.
۳. در رابطه با مفاهیم اساسی جغرافیا، چه تعداد از عبارت‌های زیر درست است؟
- بسیاری از فعالیت‌های انسان در محل معینی انجام می‌شود که آن را مکان می‌نامند.
- مکان و روابط متقابل انسان و محیط دو مفهوم اساسی در جغرافیا است.
- پدیده اجتماعی به یک واقعیت یا رویداد جغرافیایی که محسوس و مشهود شده باشد، گفته می‌شود.
- فناوری‌های جدید هنوز نتوانسته میزان دسترسی انسان به طبیعت را ممکن سازد.
- انسان برای رفع نیازهای خود به تغییر محیط دست می‌زند و در نتیجه محیط طبیعی به محیط جغرافیایی تبدیل می‌شود.
- الف) ۳ (ب) ۲ (ج) ۱ (د) ۴
۴. دید ترکیبی به چه معناست و چه عاملی باعث می‌شود جغرافی‌دان با دید ترکیبی یا کل نگرى، موضوعات را مطالعه و بررسی کند؟

پاسخ

- ۱] صفحه ۲ کتاب درسی
۲] صفحه ۳ کتاب درسی
۳] گزینه «الف»
۴] صفحه ۷ کتاب درسی

زمان شما:

[حداکثر زمان مطالعه: ۴۰ دقیقه]

مفاهیم آموزشی

۱ ارتباط انسان و محیط پیرامون

اطلاعات مربوط به کره زمین مانند زیستگاه‌های مختلف، آب و هوا، رودها، کوه‌ها و حتی مسائل مربوط به آداب و رسوم و سنت‌ها به ما کمک می‌کند که دانش ما از محیط پیرامون و سایر مکان‌ها افزایش یابد.

کلمه سازه‌های آبی شوشتر از بزرگ‌ترین مجموعه‌های صنعتی شناخته شده در عصر پیش از انقلاب صنعتی در جهان است و از سوی سازمان یونسکو «شاهکار نبوغ و خلاقیت» نامیده شده است.

انسان در طول تاریخ تلاش کرده با شناخت ناشناخته‌های جهان هستی و با استفاده از علوم مختلف زندگی خود را بهبود بخشد.

جغرافیا یکی از قدیمی‌ترین دانش‌های بشری به شمار می‌رود.

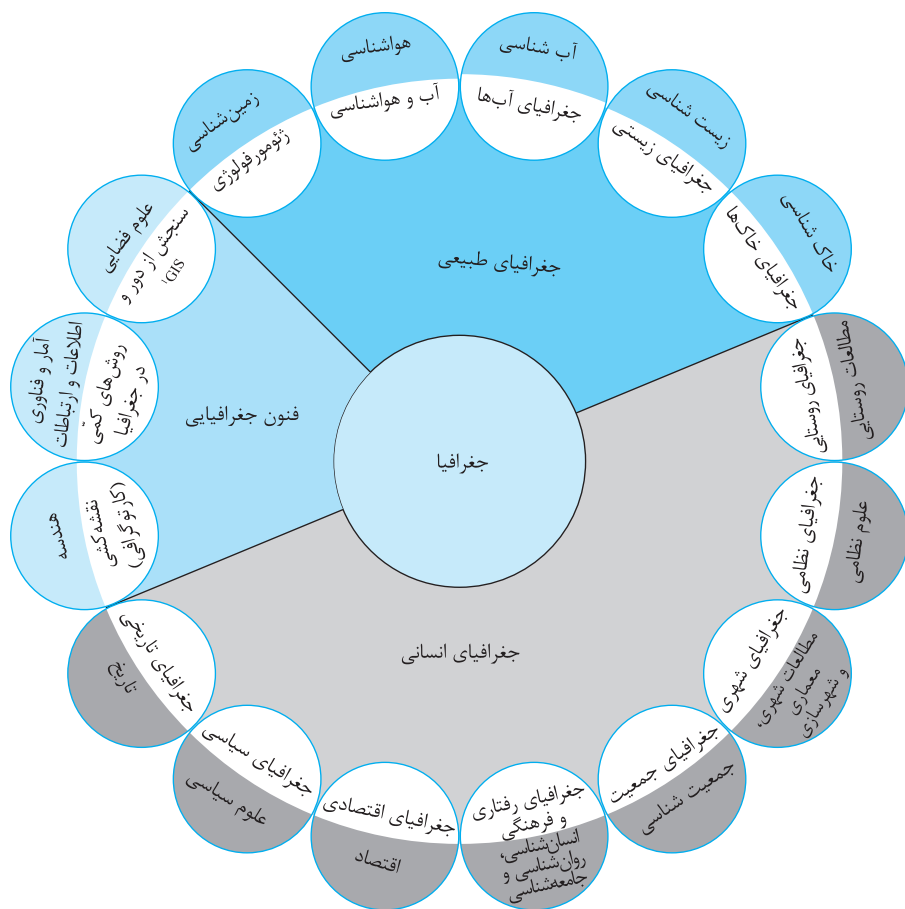
واژه جغرافیا، اولین بار توسط اراتوستن دانشمند یونانی ارائه شد که از دو کلمه GEO (زمین) و GRAPHY (ترسیم) تشکیل شده است.

اراتوستن جغرافیا را «علم مطالعه زمین به عنوان جایگاه انسان» تعریف می‌کند.

تعریف امروزی جغرافیا: آن قسمت از دانش بشری است که به انسان کمک می‌کند با ویژگی‌های طبیعی و انسانی و روابط بین آنها در محیط آشنا شود و از آنها در جهت بهبود زندگی خویش استفاده کند.

ارتباط جغرافیا با سایر علوم

بین جغرافیا و سایر علوم ارتباط وجود دارد. شکل زیر ارتباط بین جغرافیا و بعضی از علوم را نشان می‌دهد.

با توجه به شکل بالا:

- ۱- جغرافیای طبیعی
 - ۲- جغرافیای انسانی
 - ۳- فنون جغرافیایی
- علم جغرافیا به سه شاخه اصلی تقسیم می‌شود. این سه شاخه عبارت‌اند از

هر کدام از شاخه‌های جغرافیایی نیز با علوم مختلف سر و کار دارد. برای مثال:

- ۱- آب و هواشناسی زیرشاخه جغرافیای طبیعی است که به بررسی تأثیر «رابطه افزایش ارتفاع و دما» بر مکان و زندگی انسان می‌پردازد. مانند: نوع مصالح ساختمانی، منابع آب، فعالیت‌های اقتصادی و ...
- ۲- جغرافیای اقتصادی زیرشاخه جغرافیای انسانی است که به چگونگی معیشت گروه‌های انسانی در مکان‌های مختلف در رابطه با محیط زندگی‌شان می‌پردازد.
- ۳- علم آمار و فناوری اطلاعات و ارتباطات زیر مجموعه فنون جغرافیایی است که جغرافی دان‌ها جهت جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات مورد نیاز از آن استفاده می‌کنند.

رابطه بین جغرافیا با سایر علوم دو سویه است و هر دو از این رابطه بهره‌مند می‌شوند.

مفاهیم اساسی دانش جغرافیا و عملکرد انسان در نواحی طبیعی

● مکان

بسیاری از فعالیت‌های انسان در محل معینی انجام می‌شود که آن را **مکان** می‌نامند.

پدیده به یک واقعیت یا رویداد جغرافیایی که محسوس و مشهود شده باشد، گفته می‌شود که می‌تواند **طبیعی** یا **انسانی** باشد.

تکثر پدیده‌ها بر یکدیگر تأثیر گذاشته و از هم تأثیر می‌پذیرند. این روند تأثیرگذاری و تأثیرپذیری به صورت جریانی پیوسته در مکان ادامه پیدا می‌کند و سبب تغییر شکل مکان‌ها می‌شود.

● روابط متقابل انسان با محیط

دو عامل مهم در علم جغرافیا «**انسان** و **محیط**» است.

محیط طبیعی، مجموعه‌ای متعادل است که با ورود انسان به آن، تغییراتی در آنجا ایجاد می‌شود. در گذشته تأثیر انسان بر محیط **کمتر** بوده اما امروزه فناوری‌های جدید، میزان دسترسی انسان از طبیعت را **گسترش** داده است. تا جایی که انسان امروز توانسته است با کمک فناوری‌های جدید از اعماق زمین بهره‌برداری کند.

نکته هوش و استعداد انسان به او در جهت تغییر کمک می‌کند تا از محیط خود بهره‌مند شود.

با تغییر محیط توسط انسان برای رفع نیازهایش، محیط طبیعی به محیط جغرافیایی تبدیل می‌شود. محیط جغرافیایی از تعامل محیط طبیعی و محیط انسانی به وجود می‌آید.

- ۱- درک توان‌ها و استفاده از منابع برای رفع نیازها
۲- نگاه سودجویانه برای رسیدن به خواسته‌ها

از آنجا که جغرافیا روابط متقابل انسان را با محیط، مطالعه و بررسی می‌کند؛ بنابراین شناخت توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی بدون دانش جغرافیا ممکن نیست؛ پس جغرافیا علمی برای زندگی بهتر است.

۴+ کل‌نگری یا دید ترکیبی در جغرافیا

چگونگی شکل‌گیری محیط‌های جغرافیایی سبب می‌شود جغرافی‌دان با دید ترکیبی یا کل‌نگری، موضوعات را بررسی کند. دید ترکیبی یعنی: مطالعه همه‌جانبه و جامع پدیده‌ها با تمام ویژگی‌های آن در یک مکان

مثال برای دید ترکیبی:

جغرافی‌دان با هدف توسعه یک شهر مسائل زیر را طرح می‌کند.

۱- نقشه‌خوانی ← امکان گسترش فیزیکی شهر را بررسی می‌کند.

۲- جغرافیای جمعیت ← با مطالعه بافت جمعیت شهر میزان رشد جمعیت و امکان مهاجریپذیری آن را حدس می‌زند.

۳- جغرافیای آب‌ها ← با مطالعه میزان منابع آب شهرها، امکان توسعه شهر را پیش‌بینی می‌کند.

نمرین‌های امتحانی

۱ ارتباط انسان و محیط پیرامون

چه تعداد از عبارت‌های زیر درست است؟

جغرافیا یکی از قدیمی‌ترین دانش‌های بشری به شمار می‌رود.

اطلاعات مربوط به کره زمین به ما کمک می‌کند که دانش ما از محیط پیرامون افزایش یابد.

واژه جغرافیا اولین بار توسط ابوریحان بیرونی ارائه شد.

امروزه جغرافیا را علم مطالعه زمین به عنوان جایگاه انسان تعریف می‌کنند.

جغرافیا به انسان کمک می‌کند با ویژگی‌های طبیعی و انسانی آشنا شود.

الف) ۴ (ب) ۲ (ج) ۵ (د) ۳

چه مواردی به ما کمک می‌کند تا دانش ما از محیط پیرامون افزایش یابد؟

اطلاعات مربوط به کره زمین، به ما کمک می‌کند که دانش ما از و سایر مکان‌ها افزایش یابد.

دانش جغرافیا در گذشته و امروز چگونه تعریف می‌شود؟

واژه جغرافیا اولین بار توسط دانشمند ارائه شد.

[فراسان رضوی - نمونه‌دولتی مصلی‌نژاد - دی ۱۳۰۰]

الف) اراتوستن - رومی (ب) بطلمیوس - رومی (ج) اراتوستن - یونانی (د) بطلمیوس - یونانی

۲+ ارتباط جغرافیا با سایر علوم

چه تعداد از موارد زیر درست است؟

جغرافیای آب‌ها مربوط به شاخه جغرافیای طبیعی است.

جغرافیای زیستی یکی از شاخه‌های جغرافیای انسانی است.

رابطه بین جغرافیا و سایر علوم دو سویه است و بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند.

جغرافی‌دان جهت جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات از علم آمار و فناوری اطلاعات کمک می‌گیرد.

جغرافیای اقتصادی به چگونگی معیشت گروه‌های انسانی در مکان‌های مختلف در رابطه با محیط زندگی‌شان می‌پردازد.

الف) ۲ (ب) ۳ (ج) ۴ (د) ۵

[فراسان رضوی - نمونه‌دولتی مصلی‌نژاد - دی ۱۳۰۰]

* ۷ «با افزایش ارتفاع، دما کاهش می‌یابد.» یک اصل است.

الف) جغرافیای آب‌ها (ب) ژئومورفولوژی (ج) آب و هواشناسی (د) هواشناسی

[زنگنه - مدرسه سما - دی ۱۳۹۹]

* ۸ کدام گزینه جزء شاخه‌های اصلی جغرافیا محسوب نمی‌شود؟

الف) جغرافیای آب‌ها (ب) جغرافیای انسانی (ج) جغرافیای طبیعی (د) فنون جغرافیایی

بلند
یاسج

چهار
گزینهای

بلند
یاسج

چای
خالی

بلند
یاسج

چهار
گزینهای

بلند
یاسج

چای
خالی

بلند
یاسج

- ۹ برای هر کدام از شاخه‌های جغرافیای طبیعی و فنون جغرافیایی سه مورد ذکر کنید.
- ۱۰ جغرافیای اقتصادی به چه مسئله‌ای می‌پردازد؟

۳ مفاهیم اساسی دانش جغرافیا و عملکرد انسان در نواحی طبیعی

- با توجه به مفاهیم اساسی جغرافیا، چند مورد از عبارات زیر نادرست است؟
- انسان و محیط دو عامل مهم در علم جغرافیا است.
 - محیط جغرافیایی از تعامل بین محیط طبیعی و محیط انسانی به دست می‌آید.
 - پدیده یک واقعیت یا رویداد جغرافیایی است که محسوس و مشهود شده باشد.
 - بسیاری از فعالیت‌های انسان در محل معینی انجام می‌شود که آن را مکان می‌گویند.
 - در هر مکان پدیده‌ها بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند ولی از هم تأثیر نمی‌پذیرند.

الف) ۲ ب) ۱ ج) ۴ د) ۳

- ۱۲ مکان و پدیده را تعریف کنید و ارتباط متقابل آنها را توضیح دهید.
- ۱۳ بسیاری از فعالیت‌های انسانی در محل معینی انجام می‌شود که آن را می‌نامند.
- ۱۴ روابط متقابل انسان با محیط را توضیح دهید.
- ۱۵ چرا جغرافیا علمی برای زندگی بهتر است؟
- ۱۶ عملکرد انسان در ارتباط با محیط طبیعی چگونه است؟

۴ کل‌نگری یا دید ترکیبی در جغرافیا

- چند مورد از عبارت‌های زیر درست است؟

- دید ترکیبی یعنی مطالعه همه جانبه و جامع پدیده‌ها با تمام ویژگی‌های آن در یک مکان
- اجزا و عوامل محیط جغرافیایی در ارتباط با یکدیگر عمل می‌کنند.
- با مطالعه بافت جمعیت شهر، امکان گسترش فیزیکی شهر را حدس می‌زنند.
- محیط جغرافیایی حاصل روابط متقابل انسان و محیط است.

الف) ۴ ب) ۲ ج) ۱ د) ۳

- ۱۸ جغرافی دان با کدام دید موضوعات را مطالعه و بررسی می‌کند؟ مثال بزنید.
- ۱۹ جغرافی دان با دید موضوعات را مطالعه و بررسی می‌کند.
- ۲۰ دید ترکیبی را تعریف کنید.

- ۲۱ اگر یک جغرافی دان باهداف توسعه یک شهر، به مطالعه همه جانبه بپردازد چه مسائلی را مطرح می‌کند؟ دو مورد ذکر کنید.

• سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور

- ۲۲ آیا شناخت از محیط پیرامون می‌تواند سبب بهبود کیفیت زندگی انسان شود؟ چگونه؟
- ۲۳ از کدام عبارت، مفهوم «کل‌نگری» به درستی دریافت می‌شود؟
- (۱) مالچ پاشی در کویر مصر (استان اصفهان)
- (۲) احداث موج‌شکن در ساحل بندرانزلی (استان گیلان)
- (۳) توسعه خطوط حمل و نقل در جنگل گلستان (استان گلستان)
- (۴) گسترش مناطق مسکونی در زردکوه (استان چهارمحال بختیاری)
- ۲۴ کدام عبارت به «توانایی انسان» در بهره‌برداری صحیح و استفاده بهینه از مکان‌ها می‌افزاید؟
- (۱) استفاده از هوش و استعداد بالقوه نیروی انسانی
- (۲) درک ارتباط میان انسان و عوامل محیطی
- (۳) ساماندهی فعالیت‌های انسان در مکان
- (۴) شناخت ظرفیت‌ها و توان‌های محیطی

[فارس - مدرسه فرز انگان - فرداد ۱۳۰۰]

[ملایر - مدرسه عشقی‌فرد - دی ۱۳۰۰]

[توران - نمونه دولتی اوهری - دی ۱۳۰۰]

[کردستان - مدرسه فرز انگان - دی ۱۳۰۰]

[داقل ۹۹]

[داقل ۹۹]

سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور	۲۲	۲۳	۲۴
کد مفاهیم کلیدی	۱	۴	۳

۱ [۱] گزینه «د»

بررسی جمله‌های نادرست:

جمله سوم: واژه جغرافیا اولین بار توسط اراتوستن ارائه شد.

جمله چهارم: تعریف «علم مطالعه زمین به عنوان جایگاه انسان» توسط اراتوستن ارائه شده است.

۲ [۱] اطلاعات مربوط به کره زمین، مانند زیستگاه‌های مختلف، آب و هوا، رودها و کوه‌ها و حتی مسائل مربوط به آداب و رسوم و سنت‌ها به ما کمک می‌کند که دانش ما از محیط پیرامون افزایش یابد.

۳ [۱] محیط پیرامون

۴ [۱] اراتوستن دانشمند یونانی جغرافیا را علم مطالعه زمین به عنوان جایگاه انسان تعریف می‌کند. امروزه بسیاری از جغرافی‌دانان اعتقاد دارند که جغرافیا آن قسمت از دانش بشری است که به انسان کمک می‌کند با ویژگی‌های طبیعی و انسانی و روابط بین آنها در محیط آشنا شود.

۵ [۱] گزینه «ج»

۶ [۲] گزینه «ج»

بررسی جمله نادرست:

جمله دوم: جغرافیای زیستی مربوط به شاخه جغرافیای طبیعی است.

۷ [۲] گزینه «د»

۸ [۲] گزینه «الف»

۹ [۲] جغرافیای طبیعی: آب و هواشناسی - ژئومورفولوژی - جغرافیای زیستی

فنون جغرافیایی: سنجش از دور - کارتوگرافی - روش‌های کمی در جغرافیا

۱۰ [۳] جغرافیای اقتصادی به چگونگی معیشت گروه‌های انسانی در

مکان‌های مختلف در رابطه با محیط زندگی‌شان می‌پردازد.

۱۱ [۳] گزینه «ب»

بررسی جمله نادرست:

جمله پنجم: در هر مکان پدیده‌ها هم بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و هم از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند.

۱۲ [۳] بسیاری از فعالیت‌های انسان در محل معینی انجام می‌شود که

آن را مکان می‌نامند. پدیده به یک واقعیت یا رویداد جغرافیایی که محسوس و مشهود شده باشد گفته می‌شود. در هر مکان پدیده‌های مختلفی هستند که بر یکدیگر تأثیر گذاشته و به نوبه خود از هم تأثیر می‌پذیرند.

۱۳ [۳] مکان

۱۴ [۳] انسان و محیط دو عامل مهم در علم جغرافیا است. محیط

طبیعی، مجموعه‌ای متعادل است. با ورود انسان، زمینه‌های تغییر در محیط فراهم می‌شود. هوش و استعداد انسان به او در جهت تغییر کمک می‌کند تا از محیط خود بهره‌مند شود. در دهه‌های اخیر، فناوری به کمک انسان آمده و سبب شده که انسان در محیط تأثیر بسیاری بگذارد. فناوری‌های جدید، انسان را قادر به بهره‌برداری از اعماق زمین کرده و میزان دسترسی انسان را گسترش داده است.

۱۵ [۳] از آنجا که جغرافیا روابط متقابل انسان را با محیط، مطالعه و

بررسی می‌کند، بنابراین شناخت توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی بدون دانش جغرافیا ممکن نیست. پس جغرافیا علمی برای زندگی بهتر است.

۱۶ [۳] به دو گونه: ۱- درک توان‌ها و استفاده از منابع برای رفع نیازها

۲- نگاه سودجویانه برای رسیدن به خواسته‌ها

۱۷ [۴] گزینه «د»

بررسی جمله نادرست:

جمله سوم: با مطالعه بافت جمعیت شهر، میزان رشد آن و امکان مهاجری آن را حدس می‌زنند.

۱۸ [۴] جغرافی‌دان با دید ترکیبی یا کل‌نگری، موضوعات را مطالعه و بررسی می‌کند. به طور مثال جغرافی‌دان با هدف توسعه یک شهر، به مطالعه همه جانبه می‌پردازد و این مسائل را طرح و مطالعه می‌کند.

۱- با تهیه نقشه شهر، امکان گسترش فیزیکی شهر را بررسی می‌کند. (نقشه‌خوانی)

۲- با مطالعه بافت جمعیت شهر، میزان رشد آن و امکان مهاجری آن را حدس می‌زند. (جغرافیای جمعیت)

۳- با مطالعه میزان منابع آب شهر، امکان توسعه شهر را پیش‌بینی می‌کند. (جغرافیای آب‌ها)

۱۹ [۴] دید ترکیبی یا کل‌نگری

۲۰ [۴] دید ترکیبی یعنی مطالعه همه‌جانبه و جامع پدیده‌ها با تمام ویژگی‌های آن در یک مکان.

۲۱ [۴] ۱- با تهیه نقشه شهر، امکان گسترش فیزیکی شهر را بررسی می‌کند. (نقشه‌خوانی)

۲- با مطالعه بافت جمعیت شهر، میزان رشد آن و امکان مهاجری آن را حدس می‌زند. (جغرافیای جمعیت)

● پاسخ سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور

۲۲ [۱] بله؛ اگر بتوانیم درک درستی از محیط پیرامون خود داشته باشیم، قادر خواهیم بود بدون تخریب محیط از آن استفاده کنیم و نیازهای خود را برطرف سازیم. نتیجه آن، بهبود کیفیت زندگی انسان در سراسر کره زمین و در نسل‌های بعد خواهد بود.

۲۳ [۴] گزینه «۲»

در کل‌نگری، جغرافی‌دان اجزا و عوامل محیطی را در ارتباط با یکدیگر می‌بیند و به مطالعه همه جانبه می‌پردازد. در سایر گزینه‌ها، تأثیر اقدامات انجام شده بر محیط اطراف در نظر گرفته نشده است.

۲۴ [۳] گزینه «۱»

با ورود انسان، زمینه‌های تغییر در محیط فراهم می‌شود. هوش و استعداد انسان به او در جهت تغییر کمک می‌کند. عملکرد انسان در ارتباط با محیط طبیعی به دو گونه است: درک توان‌ها و استفاده از منابع برای رفع نیازها، نگاه سودجویانه برای رسیدن به خواسته‌ها.

یادداشت

● درس دوم: روش مطالعه و پژوهش در جغرافیا

مفاهیم کلیدی

۵ سوالات کلیدی در جغرافیا

۶ + مراحل پژوهش در جغرافیا

آزمون تشخیصی مفاهیم کلیدی

بلد بوم بلد نبودم

۵.۱ چه تعداد از گزاره‌های زیر درست است؟

- سؤال «کجا» با رکن اساسی جغرافیا یعنی مکان و وقوع پدیده سر و کار دارد.
- سؤال «چه چیز» بر ماهیت هر پدیده دلالت دارد.
- سؤال «چطور» به علت وقوع پدیده می‌پردازد.
- سؤال «چه کسی» به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده می‌پردازد.
- سؤال «چه موقع» به روند زمانی موضوعات می‌پردازد.

الف) ۲ (ب) ۳ (ج) ۵ (د) ۴

۵.۲ در رابطه با «پدیده گرد و غبار» در یک منطقه چگونه می‌توان از سوالات کلیدی در جغرافیا استفاده کرد؟

۶ مراحل پژوهش در جغرافیا را نام برده و مرحله اول آن را توضیح دهید.

پاسخ

[۵.۱] گزینه «ب»

[۵.۲] صفحه ۸ کتاب درسی

[۶] صفحه‌های ۹ و ۱۰ کتاب درسی

زمان شما:

[حداکثر زمان مطالعه: ۴۵ دقیقه]

مفاهیم آموزشی

۵ سوالات کلیدی در جغرافیا

شش سؤال اساسی در جغرافیا است که جغرافی دان در بررسی‌های خود با آن روبه‌رو است.

- کجا، چه چیزی، چرا، چه موقع، چه کسانی و چطور
- سؤال «کجا»، با رکن اساسی جغرافیا یعنی مکان وقوع پدیده‌ها سروکار دارد.
- سؤال «چه چیز»، بر ماهیت هر پدیده یا مسئله دلالت دارد.
- سؤال «چرا»، به علت وقوع پدیده می‌پردازد.
- سؤال «چه موقع»، به روند زمانی موضوعات می‌پردازد.
- سؤال «چه کسی یا چه کسانی»، روابط متقابل انسان و محیط را مورد توجه قرار می‌دهد.
- سؤال «چطور»، به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده‌ها می‌پردازد.

● تطابق سوالات کلیدی جغرافیا با مثال‌های ملموس

با توجه به خبر زیر می‌توان پاسخ پرسش‌های شش‌گانه جغرافیا را درباره یک پدیده مشاهده کرد.

خبر: گرد و غبار در شهر اهواز موجب تعطیلی مدارس شد.

سؤال کجا ← این اتفاق در کجا رخ داده است؟ اهواز

سؤال چه چیز ← چه چیزی رخ داده است؟ وجود ریزگردهای بیش از حد مجاز در هوا

سؤال چرا ← چرا این پدیده به وجود آمده است؟ تداوم خشکسالی در سال‌های اخیر

سؤال چه موقع ← چه زمانی این پدیده شدت می‌یابد؟ فصل گرم سال

سؤال چه کسی یا کسانی ← چه کسانی و چه برنامه‌های انسانی عامل این پدیده بوده‌اند؟ بی‌توجهی به تثبیت خاک

سؤال چطور ← زمینه‌های به وجود آورنده این پدیده چیست؟ قطع درختان، از بین بردن دریاچه‌ها، باتلاق‌ها، واحه‌ها و ...

۶ + مراحل پژوهش در جغرافیا

جغرافی دان برای پژوهش و تحقیق در مورد پدیده‌ای خاص باید مراحل زیر را به ترتیب انجام دهد.

- ۱- طرح سؤال و بیان مسئله، ۲- تدوین فرضیه، ۳- جمع‌آوری اطلاعات، ۴- پردازش اطلاعات، ۵- نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

● گام اول: طرح سؤال و بیان مسئله

پژوهشگر برای دستیابی به شناخت و آگاهی از مسئله‌ای باید ابتدا **سؤال** و **مسئله** خود را **واضح** و **روشن** بیان کند. در این مرحله پژوهشگر باید پژوهش‌های دیگران را مورد بررسی قرار دهد. به عبارت دیگر مطالعه سابقه، پیشینه مسئله و نتایج پژوهش دیگران مورد نیاز پژوهشگر است. او با این کار می‌تواند اطلاعات بیشتری در رابطه با موضوع پیدا کند و پی می‌برد سؤالی که برایش پیش آمده قبلاً پاسخ داده شده است یا خیر. ویژگی‌های بیان مسئله عبارت‌اند از:

۱- بهتر است صورت مسئله به شکل سؤالی نوشته شود.

۲- از به‌کار بردن عبارات خبری یا جملات کلی و نامعلوم جلوگیری شود.

در این مرحله پژوهشگر از خود می‌پرسد: «این پژوهش چه اهمیتی دارد؟»

● گام دوم: تدوین فرضیه

فرضیه‌سازی بسیار مهم است؛ زیرا **نقش راهنما** دارد و سمت و سوی فعالیت‌ها را مشخص می‌کند. فرضیه در واقع پاسخ پیشنهادی و **حدس و گمان** اندیشمندانه محقق به سؤال تحقیق است.

نکته فرضیه‌های پژوهشگر به میزان دانش، تجربیات و سوابق پژوهشی در دسترس او بستگی دارد.

● گام سوم: جمع‌آوری اطلاعات

جمع‌آوری اطلاعات برای مطالعه و پاسخگویی به سؤالات به دو روش صورت می‌گیرد:

۱- روش کتابخانه‌ای ← در تمامی پژوهش‌های علمی، مورد استفاده قرار می‌گیرد. برخی از منابع گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای مورد استفاده جغرافی‌دان عبارت‌اند از: کتاب‌ها، نقشه‌ها، عکس‌ها، تصاویر ماهواره‌ای و سالنامه

نکته در برخی از موارد در این روش تمام تلاش پژوهشگر در کتابخانه صورت می‌گیرد و در برخی دیگر، بخشی از پژوهش در آنجا انجام می‌شود.

روش میدانی ← پژوهشگر در این روش برای جمع‌آوری اطلاعات به مکان مورد تحقیق مراجعه کرده و با افراد یا محیط ارتباط مستقیم برقرار می‌کند و اطلاعات را گردآوری می‌کند. در واقع او در این روش ابزار سنجش و اطلاعاتی خود را به مکان مورد نظر می‌برد.

نکته پرسش‌نامه، مصاحبه و مشاهده از جمله ابزارهای گردآوری اطلاعات میدانی هستند.

● گام چهارم: پردازش اطلاعات

پردازش اطلاعات یعنی **حذف** اطلاعات غیر ضروری، **حفظ** اطلاعات مرتبط و تجزیه و تحلیل اطلاعات.

● گام پنجم: نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

در مرحله آخر، پژوهشگر پاسخ مسئله را با کمک نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات می‌یابد. اوزمن ارائه دلایل علمی و منطقی به **تأیید** یا **رد** فرضیه می‌پردازد.

نکته پژوهشگران نباید هیچگاه از رد فرضیه‌های خود دلسرد شوند، زیرا این پژوهش به کسانی که با این سؤال مواجه شده‌اند پاسخ می‌دهد و از طرح دوباره آن جلوگیری می‌کند.

نمربین‌های امتحانی

۵ سؤالات کلیدی در جغرافیا

۱ چه تعداد از موارد زیر درست است؟ چهار گزینه‌ای

- رکن اساسی جغرافیا زمان وقوع پدیده‌ها است.

- سؤال «چطور» به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده‌ها می‌پردازد.

- سؤال «چرا» بر ماهیت هر پدیده دلالت دارد.

- سؤال «چه موقع» به روند زمانی موضوعات می‌پردازد.

الف) ۱ (ب) ۲ (ج) ۳ (د) ۴

۲ شش سؤال کلیدی جغرافیا به چه مواردی اشاره می‌کند؟ توضیح دهید. بلند پاسخ

۳ کدام یک از موارد زیر به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده‌ها می‌پردازد؟ چهار گزینه‌ای

الف) چه موقع (ب) چطور (ج) چرا (د) چه چیز

۴ برای هر کدام از سؤالات کلیدی زیر در جغرافیا یک مثال ملموس بنویسید. بلند پاسخ

چرا؟ چطور؟ چه چیز؟ چه موقع؟

۵ این عبارت که «پدیده گرد و غبار در فصل گرما شدت می‌یابد.» در جواب کدام یک از سؤالات زیر است؟ چهار گزینه‌ای

الف) چرا (ب) چطور (ج) چه موقع (د) چه چیز

[فراسان پنهانی - نمونه دولتی فیاضی - ری ۹۸]

۶ + مراحل پژوهش در جغرافیا

۶ بلند یاسج مراحل پژوهش در جغرافیا را به ترتیب بنویسید و گام دوم را توضیح دهید.

۷ گام اول در پژوهش جغرافیایی را توضیح دهید.

[قم - نمونه‌دولتی ایزدی - ری ۹۹]

۸ جای خالی مطالعه سابقه و پیشینه مسئله در مرحله تحقیق و پژوهش جغرافیایی صورت می‌گیرد.

۹ بلند یاسج گام دوم در پژوهش جغرافیایی را توضیح دهید.

[زاهدان - مدرسه امام هادی - ری ۱۳۰۰]

۱۰ کوتاه یاسج کدام گزینه در ارتباط با تدوین فرضیه درست است؟

الف) پژوهشگر با توجه به مسئله خود پاسخی کاملی را ارائه می‌دهد.

ب) پژوهشگر برای پاسخگویی به مسئله اطلاعات مورد نیاز را گردآوری می‌کند.

ج) یکی از مسائل حساس پژوهش است و نقش راهنما دارد.

د) طبقه‌بندی اطلاعات و دادن پاسخ قطعی به مسئله در این مرحله انجام می‌شود.

۱۱ بلند یاسج جمع‌آوری اطلاعات به چند روش صورت می‌گیرد؟ توضیح دهید.

[گلپایگان - نمونه‌دولتی آذرگان - ری ۹۹]

۱۲ چهار گزینه‌ای کدام یک از موارد زیر جزء روش میدانی است؟

الف) کتاب‌ها

ب) سالنامه

ج) مصاحبه

د) نقشه‌ها

۱۳ بلند یاسج گام چهارم در پژوهش جغرافیایی را توضیح دهید.

[تهران - نمونه‌دولتی اوهی - ری ۱۳۰۰]

۱۴ جای خالی پردازش اطلاعات یعنی اطلاعات غیرضروری و اطلاعات مرتبط با موضوع.

۱۵ بلند یاسج گام پنجم در پژوهش جغرافیایی را توضیح دهید.

۱۶ چهار گزینه‌ای در کدام مرحله پژوهشگر پاسخ مسئله پژوهش را می‌یابد؟

الف) جمع‌آوری اطلاعات

ب) نتیجه‌گیری

ج) پردازش اطلاعات

د) تدوین فرضیه

• سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور

۱۷ «پیشینه پژوهش» در کدام مرحله از مراحل پژوهش مطالعه و بررسی می‌شود؟ و چه اهمیتی دارد؟

۱۸ چرا در صورت ردّ فرضیه، پژوهشگر نباید دلسرد شود و پژوهش خود را بیهوده بپندارد؟

[دافل ۱۳۰۰]

۱۹ کدام مورد در خصوص مراحل روش تحقیق در جغرافیا، عبارت زیر را به درستی تکمیل می‌کند؟

«ممکن نیست بعد از مرحله تدوین فرضیه تحقیق،»

۱) نتایج تحقیقات قبلی و مرتبط با بیان مسئله تحقیق، مورد بررسی قرار گیرد.

۲) پاسخ مسئله تحقیق براساس نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌دست آید.

۳) اطلاعات غیرضروری و اطلاعات غیرمفید و مرتبط جمع‌آوری شده، از هم تفکیک شوند.

۴) جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز به روش کتابخانه‌ای و گاهی به روش میدانی انجام شود.

[دافل ۱۳۰۰]

۲۰ در کدام گزینه با توجه به عبارت زیر «مسئله پژوهش» به درستی تدوین شده است؟

«میزان حضور وسایل نقلیه و عابران در خیابان‌های یک شهر، به اوج خود رسیده است»

۱) چرا پدیده مهاجرت شکل می‌گیرد؟

۲) دلایل افزایش جمعیت در کلان‌شهرها چیست؟

۳) افزایش کربن‌دی‌اکسید سبب افزایش دمای کره زمین شده است.

۴) چگونه رشد جمعیت می‌تواند در ایجاد پدیده گرمایش جهانی نقش داشته باشد؟

سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰
کد مفاهیم کلیدی	۶	۶	۶	۶

۱ [۵۱] گزینه «ب»

بررسی جمله نادرست:

جمله اول: رکن اساسی جغرافیا مکان وقوع پدیده است.

جمله سوم: سؤال «چرا» به علت وقوع پدیده می‌پردازد.

۲ [۵۱] سؤال «چرا» به علت وقوع پدیده می‌پردازد.

سؤال «چه موقع» به روند زمانی موضوعات می‌پردازد.

سؤال «چه چیزی» بر ماهیت هر پدیده یا مسئله دلالت دارد.

سؤال «کجا» با رکن اساسی جغرافیا یعنی مکان وقوع پدیده سروکار دارد.

سؤال «چه کسی» یا «چه کسانی» روابط متقابل انسان و محیط را مورد توجه قرار می‌دهد.

سؤال «چطور» به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده‌ها می‌پردازد.

۳ [۵۱] گزینه «ب»

۴ [۵۱] چرا: چرا پدیده گرد و غبار به وجود آمده است؟

چطور: زمینه‌های به وجود آورنده پدیده گرد و غبار چیست؟

چه چیز: چه چیزی رخ داده است؟

چه موقع: چه زمانی پدیده گرد و غبار شدت می‌یابد؟

۵ [۵۱] گزینه «ج»

۶ [۶] مراحل پژوهش در جغرافیا به ترتیب عبارت‌اند از: ۱- طرح سؤال

و بیان مسئله ۲- تدوین فرضیه ۳- جمع‌آوری اطلاعات ۴- پردازش اطلاعات

۵- نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

گام دوم: تدوین فرضیه

فرضیه‌سازی بسیار مهم است؛ زیرا نقش راهنما دارد و سمت و سوی فعالیت‌ها را

مشخص می‌کند. فرضیه در واقع پاسخ پیشنهادی و حدس و گمان اندیشمندان

محقق به سؤال تحقیق است.

۷ [۶] پژوهشگر برای دستیابی به شناخت و آگاهی باید ابتدا سؤال و

مسئله خود را واضح و روشن بیان کند. در این مرحله پژوهشگر از خود پرسد

انجام این پژوهش چه اهمیتی دارد؟ و همچنین باید پژوهش دیگران را مورد

بررسی قرار دهد. با این کار او می‌تواند اطلاعات بیشتری در رابطه با موضوع

پیدا کند.

۸ [۶] اول (طرح سؤال، بیان مسئله)

۹ [۶] تدوین فرضیه: فرضیه‌سازی بسیار مهم است زیرا نقش راهنما دارد

و سمت و سوی فعالیت‌ها را مشخص می‌کند. فرضیه در واقع پاسخ پیشنهادی

و حدس و گمان اندیشمندانه محقق به سؤال تحقیق است. پژوهشگر با توجه

به مسئله خود، پیشنهادها و خبرهای اولیه را در چارچوب مسئله پژوهش خود

ارائه می‌کند. فرضیه‌های پژوهشگر به میزان دانش، تجربیات و سوابق پژوهشی

در دسترس او بستگی دارد.

۱۰ [۶] گزینه «ج»

۱۱ [۶] به دو روش: الف) روش کتابخانه‌ای: در تمامی پژوهش‌های علمی

مورد استفاده قرار می‌گیرد. در برخی از آنها تمام تلاش پژوهشگر در کتابخانه

صورت می‌گیرد و در برخی دیگر، بخشی از پژوهش در آنجا انجام می‌شود. مانند

عکس‌ها، تصاویر ماهواره‌ای، نقشه‌ها و ...

ب) روش میدانی: پژوهشگر در این روش برای گردآوری اطلاعات ناگزیر است به مکان مورد تحقیق برود و با مراجعه به افراد یا محیط و برقراری ارتباط مستقیم با مکان مورد مطالعه به گردآوری اطلاعات بپردازد.

۱۲ [۶] گزینه «ج»

۱۳ [۶] پس از جمع‌آوری، استخراج و طبقه‌بندی اطلاعات مرحله پردازش

اطلاعات یعنی حذف اطلاعات غیرضروری و حفظ اطلاعات مرتبط و تجزیه و

تحلیل اطلاعات آغاز می‌شود.

۱۴ [۶] حذف - حفظ

۱۵ [۶] نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها: در مرحله آخر پژوهشگر با نتایج

حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات، پاسخ مسئله را می‌یابد و ضمن ارائه دلایل

علمی و منطقی به تأیید یا رد فرضیه می‌پردازد.

۱۶ [۶] گزینه «ب»

• پاسخ سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور

۱۷ [۶] به پیشینه پژوهش در مرحله اول پرداخته می‌شود. در این مرحله

پژوهشگر باید پژوهش دیگران را مورد بررسی قرار دهد؛ به عبارت دیگر، مطالعه

سابقه، پیشینه مسئله و نتایج پژوهش دیگران، مورد نیاز پژوهشگر است. او

با این کار نسبت به موضوع، اطلاعات بیشتری پیدا می‌کند و مهم‌تر از همه،

پی‌می‌برد سؤالی که برایش پیش آمده، قبلاً پاسخ داده شده است یا خیر.

۱۸ [۶] زیرا این پژوهش با آنکه رد شده است، می‌تواند به کسانی که با

سؤال مشابه یا همین سؤال مواجه شده‌اند، پاسخ دهد و از طرح دوباره آن

جلوگیری کند.

۱۹ [۶] گزینه «۱»

بررسی نتایج تحقیقات قبلی و مرتبط با بیان مسئله تحقیق باید در مرحله اول و

قبل از تدوین فرضیه انجام شود.

۲۰ [۶] گزینه «۴»

جغرافی‌دان در مرحله اول پژوهش باید مسئله را به صورت واضح و روشن بیان

کند و از عبارات خبری (گزینه «۳») یا جملات کلی و نامفهوم جلوگیری کند.

(گزینه «۴») به خوبی این ارتباط را ایجاد می‌کند.

یادداشت